

Zsidókérdés

Címszó a Nagy Enciklopédiából

Ha a Nagy Enciklopédiában, amelyről ábrándozni szoktam s amelynek (mint a XVIII. századbelinek) célja volt rendbehozni századunk rettenetesen összekuszált fogalmait, nekem osztanák ki fenti címszót: bevallom, egy pillanatra zavarba jönnék. Nem azért, mint gondolnák, mert túl sok képzetet kelt és kapcsol a fogalom – inkább azért, mert túl keveset, mihelyt megtisztítom a hozzáfűződő és nem odatartozó elemektől, vagyis mindattól a képzettől, amik minden egyéb, hasonló komplexum magvát alkotják s *így nem megkülönböztető módon jellemzőek*.

Van japánkérdés, négerkérdés, még cigánykérdés is: ellentétek, üldözések, féltékenykedések és félreértések ezekben is szerepelnek, mint mindenütt, ahol nehezen keveredő és faji önérzetében erős, *tehát önmagát elkülönítő* (ez rendkívül fontos! értsük meg: a gettó falait *belülről* éppúgy építették, mint *kívülről!*) népféleség él úgynevezett idegen földön.

Egy nagyon nehezen definiálható s még így is inkább mennyiségi, mint minőségi jellegben értem a különbséget.

Ez a szó, hogy „zsidó”, sokkal ismertebb, majdnem azt mondhatnám, *népszerűbb!* (a régi Zsidóország nagyságához és történelmi szerepéhez képest), mint a többi, diaszpórában élő fajta neve. Mindenki tudja, mit kell érteni zsidó alatt: a képzelet számára gazdag anyagot szolgáltat a fogalom. Ennek a hírességnek kivételes és ritka forrása van: egy régi könyv, a Biblia, aminek két részét, Ó- és Újtestamentumot, nem lehetett különválasztani, mikor a kereszténység tüneményes hódítását elvégezte a Földgolyó műveltebb és hatalmasabb félgömbjén. Bármily különösen hangzik, a zsidóságot mint fogalmat a forradalmi, keresztény eszme tette közismertté és érdekessé. A buddhista Ázsiában és néger Afrikában nincs zsidókérdés.

Ez volna a fogalom képzetgazdagságának mennyiségbeli magyarázata. Sokkal furcsább és mulatságosabb a minőségbeli, bölcsészeti szakkifejezéssel: az erkölcsi rész.

Vannak, akik egész komolyan beszélnek és köteteket írnak zsidó jellemről, zsidó erkölcsről (a legérdekesebbek egyikét egy Weininger nevű zseniálisan fantaszta antiszemita zsidó fiatalember), mintha valami létező személyt írnának le. Művész létemre képtelenségnek érzem az ilyen kontár-

szemléletet. Meggyőződése, hogy két ember közt nagyobb különbség van, mint két fajta között. A félreértés, azt hiszem, onnan származik, hogy ezek (a képzeletnek *személyre* lévén szüksége, ahhoz, hogy jellemezzen) a fajtának úgynevezett *prototípusára* gondolnak, és nem veszik észre, hogy a prototípus minden fajtánál torz figura: legjobb esetben komikus, legrosszabb esetben ellenszenves.

Hibás lévén a kiindulás, a leggroteszkebb eredményt kapjuk.

Kiderül, hogy a zsidókat nem lehet kibírni, mert nagyon anyagiasak, mert nagyon dogmatikusak, mert nagyon bátrak, mert nagyon gyávák, mert nagyon konzervatívak, mert nagyon forradalmárok, mert nagyon piszkosak, mert nagyon tiszták és így tovább.

Chestertonnak egy kedves anekdotája jut eszembe, melyben egy általa nem ismert úrról számol be, akiről sokan beszéltek neki. A magasak nagyon alacsonynak mondták, az alacsonyak magasnak, a szőkék nagyon barnállot-tak, a barnák nagyon szőkélték, a fantaszták száraz léleknek, a kereskedők hóbortos álmodozónak írták le. A végén az a gyanúja támadt, hogy egy nagyon rendes, normális, derék ember lehet az illető.

Már most, akár derék, akár nem derék, annyi bizonyos, hogy minden jellemző lehet rá, csak az nem, ahogy a lelkek viszonylagosságának törvénye szerint, a sokféle lélekben tükröződik. Ha mégis van valami, az éppen érzékenysége, amivel túl nagy fontosságot tulajdonít a róla szóló véleményeknek. Freud Zsigmond egy francia írónak (Léon Daudet) arra a bombasztikus kijelentésére, hogy freudizmusra csak a zsidó nőknek van szükségük, tudóshoz méltó óvatossággal és körültekintéssel úgy nyilatkozott, hogy statisztikája szerint a zsidó fajból származó női páciensei közt valóban igen sok infantilis, túlérzékeny lelket talált. Magam kávéházi és vendéglői zsidózó jelenetek megfigyelése közben nem tudtam szabadulni attól a benyomástól, hogy a boros fővel zsidózó duhajok sose veszik olyan komolyan a dolgot, mint a zsidók – valami évődés, enyelgésféle van a kihívásban, sőt közeledés és barátkozási vágnak durva formája, és gyakran voltam tanúja, hogy a helyesen, vagyis szintén évődve adott válasza összeölelkezett a két társaság.

Mindezt persze az egész ügynök csak ama műveltebb és művészibb színvonalú szemlélőinek magyarázom, akik eleven embert látnak zsidóban és nem zsidóban – olyanoknak, akik két részre osztják ezt a gazdag és pompás világot, zsidóra és keresztényre, csak annyi mondanivalóm van, szerényen, hogy van természetes és nem természetes beosztás. Természetes beosztás lehet még az is, ha az embereket kétfejűekre és egyfejűekre osztom, feltéve, hogy volt már kétfejű ember is a világon – de azt mondani például, hogy kétféle ember van, olyan, akinek bibircsók van az orrán és olyan, akinek tyúkszem van a lábán, azért helytelen és használhatatlan, mert lehet em-

ber, akinek bibircsók is van az orrán, tyúkszem is van a lábán, viszont lehet, hogy egyikkel se rendelkezik – vannak ugyanis erkölcsben és jellemben keresztény zsidók és zsidó keresztények, viszont vannak még pogányok is például.

Ami végre az egészen magas humanisztikus erkölcsi szempontokat illeti, mint az antiszemitaság vagy filoszemitaság jogosultságának és jogosulatlan-ságának eszményi problémája, erre nézve volna egy egészen szerény gyakorlati indítványom. Miután jónak és rossznak normáit az emberi törvény tűrhető módon kodifikálta, a jónak pártolását és a rossznak üldözését talán mégse kellene középkori ördögűzés formájában végrehajtani. Vannak, akik azt mondják, hogy a zsidók csalnak és lopnak, ezért kell őket üldözni. Nem egyszerűbb dolog általában üldözni a csalókat és tolvajokat? Ha sok lesz köztük a zsidó, annál rosszabb rájuk nézve!

Szerintem az egész komplexum ilyen egyszerű elemekre bontható. És így nyugodt lelkiismerettel mondhatom, hogy a zsidóügyben csak a kérdést látom bonyolultnak, a feleletet igen egyszerűnek gondolom – a lelkiismeret kinek-kinek szívében ugyanazon a helyen őrzi, ahol jó és rossz emberi dolgok számára tartogatja a válaszokat.

(*A Hét*, 1932. március 5.)